

*Katarzyna Mikołajczyk¹
Tomasz Piestrzyński²*

SZKOLENIA PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH ORAZ ANALIZA ICH POTRZEB JAKO ELEMENT PROMOCJI REPOZYTORIUM UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO

Efektywne prowadzenie Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego wymaga przede wszystkim dogłębnej analizy potrzeb i oczekiwań depozytariuszy w celu budowania jak najlepszych więzi z jego potencjalnymi użytkownikami. Służą temu prowadzone badania ankietowe potrzeb użytkowników, spotkania z pracownikami naukowymi czy organizowane seminaria na temat idei Open Access. Przedsięwzięcia te, wykorzystując elementy marketingu relacji, pomagają w budowaniu więzi z przyszłymi użytkownikami, pełniąc funkcję informacyjno-promocyjną. Jednocześnie mają na celu propagowanie idei wolnego dostępu do zbiorów naukowych, a także zachęcenie pracowników do deponowania swoich prac w Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego.

W literaturze przedmiotu spotkać można wiele prób określenia pojęcia marketing relacji. W niniejszych rozważaniach przyjęto definicję Kazimierza Rogozińskiego, według której **marketing relacji** oznacza „mobilizację personelu mającą na celu uczynić z nabywcy nie tylko współtwórcę wartości – produktu, ale związać go na stałe z firmą” [4, s. 40]. Powyższa definicja stawia użytkownika na pierwszym miejscu, a personel czyni odpowiedzialnym za budowanie z nim trwałych więzi. Tworzenie wartości produktu lub usługi odbywać się powinno we współpracy z klientem.

Relacyjne ujęcie marketingu charakteryzuje sytuacje, w których organizacja tworzy nową wartość dla swoich partnerów (klientów, współpracowników etc.). W toku tworzenia nowej usługi wykorzystywane są zindywidualizowane doświadczenia i potrzeby wszystkich uczestników danego

---

¹ Mgr Katarzyna Mikołajczyk, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego, e-mail: mikołajczyk@lib.uni.lodz.pl.

² Mgr Tomasz Piestrzyński, Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego, e-mail: tomasz.piestrzyński@lib.uni.lodz.pl.

projektu. W proces tworzenia i utrzymywania relacji zaangażowani powinni być wszyscy pracownicy niezależnie od działu, w jakim pracują. Tylko takie podejście pozwala dostosować działalność organizacji do wymagań nabywców [2, s. 5]. Dzięki temu instytucja, podejmując różnorodne działania, wpływa bezpośrednio na jakość świadczonych usług, szybko dostosowuje się do zmian, a tym samym buduje przewagę konkurencyjną.

Omówioną koncepcję zastosowano w celu promowania Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego. Repozytorium to powołane zostało Zarządzeniem nr 13 Rektora Uniwersytetu Łódzkiego z dnia 23 października 2012 r. Służy upowszechnianiu dorobku naukowego pracowników i doktorantów Uniwersytetu Łódzkiego oraz promowaniu projektów badań naukowych prowadzonych w uczelni. W Repozytorium są gromadzone i udostępniane cyfrowe wersje utworów pracowników i doktorantów Uniwersytetu Łódzkiego lub wydanych na UŁ, takie jak:

- artykuły,
- książki,
- materiały dydaktyczne,
- materiały konferencyjne,
- prace doktorskie i habilitacyjne.

Układ hierarchiczny Repozytorium sprawia, że poszczególnym jednostkom organizacyjnym uniwersytetu odpowiadają określone kolekcje. Deponowanie i prezentowanie materiałów odbywa się online za pomocą serwisu internetowego. Dostęp do opisów bibliograficznych oraz pełnych tekstów dokumentów, zarchiwizowanych w Repozytorium, jest otwarty dla wszystkich zainteresowanych. Dopuszczona jest jednak możliwość udostępniania niektórych tekstów wyłącznie uprawnionym użytkownikom, zgodnie z licencjami udzielonymi przez deponentów. Autor ponosi pełną odpowiedzialność za zamieszczone materiały i odpowiada za ewentualne naruszenia praw autorskich osób trzecich. Zasób Repozytorium jest przechowywany bezterminowo, z zachowaniem bezpieczeństwa danych i nie podlega wycofaniu przez autorów. Korzyści wynikające z archiwizacji dorobku pracowników naukowych uczelni w otwartym repozytorium to przede wszystkim:

- łatwy i szybki dostęp do badań naukowych;
- wzrost cytowalności dokumentów umieszczonych w otwartym dostępie;
- możliwość przechowywania materiałów w różnych formatach;
- zwiększenie „widoczności” dorobku naukowego – prace zdeponowane w Repozytorium są indeksowane przez światowe wyszukiwarki np. Google, Scirus oraz bazę SCOPUS;

- bezpieczeństwo dokumentu – każdy umieszczony materiał otrzymuje unikalny identyfikator;
- prezentacja dorobku naukowego, która ułatwia aplikowanie o granty badawcze;
- szybkie przedstawienie wyników badań – autor nie musi czekać na zakończenie procesu redakcyjnego;
- wgląd w statystyki dotyczące zdeponowanych prac.

Korzyści, które osiąga uczelnia to:

- promocja kadry naukowej;
- wzrost prestiżu uczelni dzięki dostępności do prac naukowych jej pracowników;
- ułatwienie prowadzenia zajęć ze studentami dzięki szybkiemu dostępowi do źródeł naukowych [3].

Na Uniwersytecie Łódzkim podjęto działania promujące Repozytorium, które mają na celu systematyczny wzrost liczby zdeponowanych prac. Należą do nich przede wszystkim:

- spotkania z pracownikami naukowymi,
- seminaria na temat idei Open Access,
- badania ankietowe potrzeb użytkowników.

Spotkania promocyjno-informacyjne dotyczące funkcjonowania Repozytorium prowadzone są wśród pracowników naukowych. Odbywają się na wszystkich wydziałach uniwersytetu, w zależności od zgłaszanych potrzeb. Agenda spotkania wygląda następująco:

- rozdanie materiałów promocyjnych dotyczących Repozytorium UŁ;
- prezentacja ogólnych założeń idei Open Access;
- przedstawienie korzyści dla autorów deponujących prace w Repozytorium UŁ;
- instrukcja dotycząca oprogramowania dspace oraz deponowania publikacji;
- przekazanie informacji o narodowym programie publikacji naukowych Springer Open Choice oraz Open Access w Polsce;
- zapoznanie się z potrzebami użytkowników;
- uruchomienie kont autorskich dla uczestników spotkania;
- wysłanie wiadomości e-mail z podziękowaniem za udział w spotkaniu wraz z linkiem do logowania i powtórzonymi informacjami o Repozytorium UŁ.

Spotkania przeprowadzone z pracownikami ukazują zindywidualizowane doświadczenia i potrzeby potencjalnych użytkowników Repozytorium. Jednocześnie powodują wzrost liczby zdeponowanych prac, pomagają

w budowaniu więzi z przyszłymi użytkownikami oraz dają możliwość włączenia w proces tworzenia projektu wszystkich pracowników uniwersytetu. Corocznie, począwszy od 2010 r., w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego organizowane są seminaria Open Access, które mają na celu rozpowszechnienie idei Open Access wśród społeczności akademickiej uniwersytetu. W spotkaniach, jako prelegenci, biorą udział pracownicy z różnych ośrodków naukowych w Polsce, zachęcając do publikowania w „otwartym dostępie”. Podczas dyskusji dochodzi do wymiany doświadczeń, opinii i spostrzeżeń na temat Open Access. Redaktorzy Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego zapoznają się z potrzebami pracowników naukowych, którzy zgłaszają np. chęć instruktażu deponowania prac, wątpliwości dotyczące własności praw autorskich etc. Ponadto seminaria wpływają na podwyższenie prestiżu Uniwersytetu Łódzkiego na szczeblu ogólnopolskim dzięki upowszechnianiu i popularyzacji nowych, innowacyjnych narzędzi komunikacji – repozytoriów instytucjonalnych. Prowadzone spotkania przyczyniają się więc do wzrostu poziomu nauczania w Polsce i wspierają rozwój gospodarki opartej na wiedzy.

Cyklicznie organizowane są badania ankietowe użytkowników Repozytorium, które pełnią głównie funkcję promocyjno-informacyjną. Jednocześnie umożliwiają poznanie potrzeb i opinii potencjalnych depozytariuszy na temat m.in.: zasobu i jego dostępności, prowadzonych spotkań informacyjnych czy zaproponowanych rozwiązań technicznych.

W dniach 13-27 marca 2013 r. do 1764 losowo wybranych pracowników naukowych i naukowo-dydaktycznych Uniwersytetu Łódzkiego przesłano drogą elektroniczną formularz ankiety dotyczący funkcjonowania Repozytorium. Uzyskano 169 odpowiedzi. Kwestionariusz wypełniło 13 osób ze stopniem profesora, 30 – doktora habilitowanego, 85 – doktora i 41 – magistra. Najliczniej odpowiedzieli pracownicy Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego (52 osoby), Wydziału Filologicznego (32 osoby) oraz Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska (21 osób). Z Wydziału Nauk Geograficznych i Wydziału Nauk o Wychowaniu otrzymano odpowiednio 17 i 14 odpowiedzi, natomiast z pozostałych jednostek (tj. Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych (8), Wydziału Chemii (6), Wydziału Fizyki i Informatyki Stosowanej (5), Wydziału Prawa i Administracji (5), Wydziału Zarządzania (5), Wydziału Filozoficzno-Historycznego (3) oraz Wydziału Matematyki i Informatyki (1)), uzyskano poniżej dziesięciu odpowiedzi.

Pierwsze pytanie dotyczyło najczęściej wykorzystywanych źródeł naukowych. Głównym nośnikiem wiedzy dla niemal wszystkich respondentów

są książki, z których korzysta 92% badanych. 87% pracowników sięga do czasopism w wersji elektronicznej lub drukowanej – 72% odpowiedzi. Trzecim najczęściej wskazywanym źródłem jest udział w konferencjach naukowych – 83%. Pracownicy naukowcy cenią sobie również elektroniczne bazy danych i bezpośredni kontakt z innymi naukowcami – odpowiednio – 77% i 69% odpowiedzi. Zaledwie 23% respondentów korzysta z instytucjonalnych repozytoriów wiedzy. Blogi naukowe cieszą się najmniejszą popularnością – sięga do nich zaledwie 18% ankietowanych – w większości młodych (ze stopniem magistra i doktora) niezależnie od wydziału.

Niewielki stopień wykorzystania repozytoriów wynika z ubogiej oferty zasobów rodzimych, ale również z niedoprecyzowania terminologii używanej przez pracowników naukowych. Często repozytoria mylone są z elektronicznymi bazami danych. Wynika to z faktu, że artykuły zamieszczone w repozytoriach są wyszukiwane przez popularne i naukowe serwisy internetowe. Niestety autorzy, cytując utwór, podają tylko źródło pierwotne np. czasopismo, a nie tryb dostępu – repozytorium. Z przeprowadzonej ankiety wynika jednocześnie, że w pracy naukowej rzadko wykorzystywane są blogi naukowe. Nauczyciele akademicy najprawdopodobniej nie traktują ich jako wiarygodnych źródeł danych.

W pytaniu drugim poproszono o wskazanie źródła informacji, z którego ankietowani dowiedzieli się o funkcjonowaniu Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego. Niemal połowa respondentów wskazała na pierwszym miejscu pocztę elektroniczną (44%), 24% pracowników znalazło informację na stronie www Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego, a 22% na stronie głównej uniwersytetu. 16% pracowników naukowych nie słyszało nigdy o Repozytorium. Natomiast 11% ankietowanych zaznaczyło odpowiedź „od współpracownika”. Inne, rzadziej wskazywane źródła to: strona www wydziału (6%), spotkanie na radzie wydziału (5%), zarządzenie rektora (4%), wyszukiwanie artykułu w Internecie (2%) oraz Facebook (1%). Z uzyskanych odpowiedzi wynika, że najskuteczniejszym sposobem komunikacji z kadrą naukową uczelni jest indywidualny kontakt. Potwierdza to konieczność prowadzenia mailingu oraz bezpośrednich spotkań informacyjnych z potencjalnymi depozytariuszami.

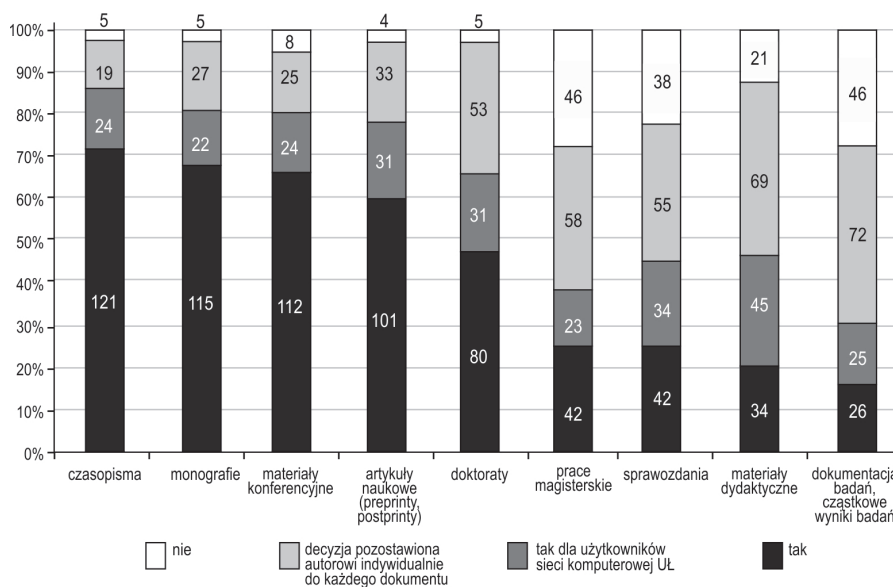
Kolejne pytanie dotyczyło rodzajów dokumentów, które powinny się znaleźć w Repozytorium UŁ. Według ankietowanych należą do nich przede wszystkim monografie (90% odpowiedzi), czasopisma naukowe (89%), artykuły naukowe (87%), doktoraty (84%) i materiały konferencyjne (79%). Zdecydowanie rzadziej pracownicy naukowcy wskazywali na potrzebę

archiwizowania materiałów dydaktycznych, prac magisterskich oraz dokumentacji z badań i sprawozdań.

Respondenci zostali również poproszeni o wyrażenie opinii na temat otwartego dostępu w Repozytorium do różnych kategorii dokumentów (rys. 1). Największe poparcie dla pełnej otwartości zasobów zyskały czasopisma (72% odpowiedzi), monografie (68%), materiały konferencyjne (66%) i artykuły z czasopism (60%). Niemal połowa respondentów (47%) opowiedziała się również za otwartym dostępem do doktoratów, jednak w tym przypadku zanotowano więcej głosów za ograniczeniem dostępu i pozostawieniu decyzji w gestii autora pracy (31%) lub przyznaniem dostępu tylko dla użytkowników sieci Uniwersytetu Łódzkiego (18%). Dla powyższych dokumentów zanotowano również najniższą liczbę odpowiedzi negatywnych (5-8%).

Dla pozostałych typów dokumentów respondenci rekomendowali otwarcie dostępu uzależnione od zgody autora (dokumentacja z badań – 43%, materiały dydaktyczne – 41%, prace magisterskie – 34% i sprawozdania – 33%) przy znacznym udziale opinii, że materiały te powinny znajdować się w zamkniętym archiwum (odpowiednio: 27%, 12%, 27% i 22% odpowiedzi).

Rysunek 1. Czy dostęp do zasobów Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego powinien być otwarty?

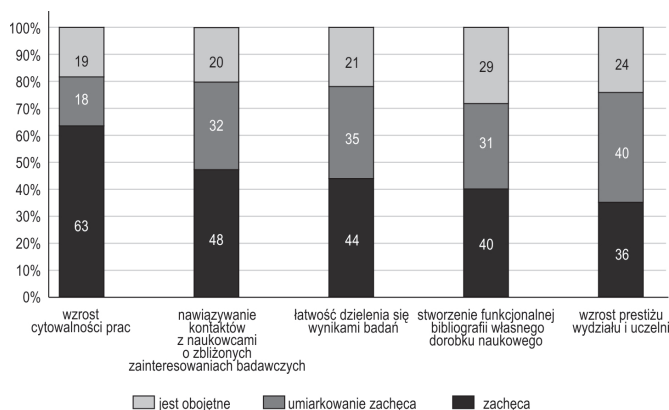
Źródło: Opracowanie własne.

Po analizie dwóch powyższych pytań można stwierdzić, że pracownicy naukowcy są przekonani do udostępnienia w trybie Open Access materiałów o wysokiej wartości naukowej. Wskazują oni przede wszystkim konieczność deponowania publikacji recenzowanych (czasopism i artykułów naukowych).

Kolejne pytanie miało na celu zbadanie opinii pracowników naukowych na temat ewentualnego wprowadzenia obowiązku deponowania dorobku naukowego w Repozytorium. 46% respondentów zgodziło się ze stwierdzeniem, że deponowanie powinno być obligatoryjne, 43% ankietowanych było przeciwnych. Spośród pozostałych odpowiedzi dominowały opinie, że nie wszystkie typy publikacji trzeba objąć tym obowiązkiem.

Według badań cytowanych w ekspertyzie przeprowadzonej na zamówienie MNiSW pod kierunkiem prof. Marka Niezgódki [7, s. 211–212] czynnikiem determinującym publikowanie prac naukowych w Polsce jest wskaźnik Impact Factor i prestiż czasopisma. Niestety publikacja w repozytorium instytucjonalnym nie podlega punktacji i tym samym nie jest „opłacalna” dla pracownika zobowiązanego do wykazania się odpowiednią liczbą punktów przy ocenie dorobku naukowego. Potwierdzeniem tych badań jest odpowiedź na następne pytanie (rys. 2) o czynniki, które mogłyby zachęcić do deponowania prac w Repozytorium UŁ. 63% respondentów za najbardziej motywujący uznało wzrost cytowalności prac. Pozostałe profity nie zostały wysoko ocenione przez ankietowanych – poniżej 50%: nawiązywanie kontaktów z naukowcami o zbliżonych zainteresowaniach badawczych (47%), łatwość dzielenia się wynikami badań (44%) oraz stworzenie funkcjonalnej bibliografii własnego dorobku naukowego (40%). Jednocześnie dla 20–30% ankietowanych powyższe odpowiedzi nie mają żadnego wpływu na decyzję o umieszczeniu swoich tekstów w Repozytorium UŁ. Taki duży procent reakcji negatywnych może świadczyć o niskiej świadomości respondentów na temat korzyści, jakie można uzyskać, deponując swoje publikacje.

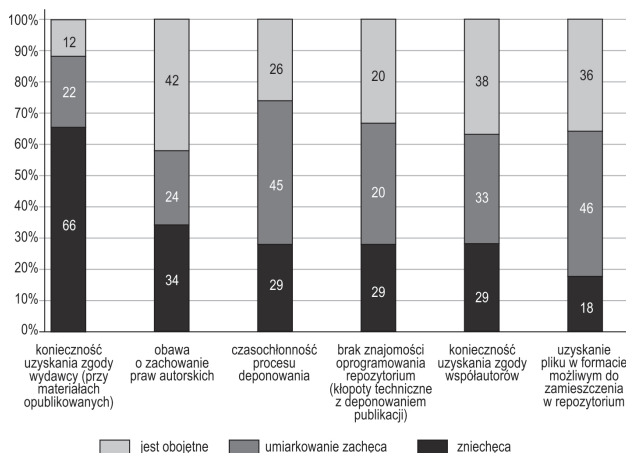
Rysunek 2. W jakim stopniu poniższe czynniki zachęcają Pana/Panią do zamieszczania prac w Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego?

Źródło: Opracowanie własne.

Konieczność uzyskania zgody wydawcy jest według 65% respondentów czynnikiem zniechęcającym do deponowania prac w Repozytorium (rys. 3). Wynika to przede wszystkim z braku znajomości prawa autorskiego. W wielu przypadkach pracownicy naukowcy, podpisując umowy z wydawnictwem, nie negocjują warunków przekazania praw majątkowych do publikacji lub w ogóle nie zwracają uwagi na zapisy w umowie.

Rysunek 3. W jakim stopniu poniższe czynniki zniechęcają Pana/Panią do zamieszczania prac w Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego?

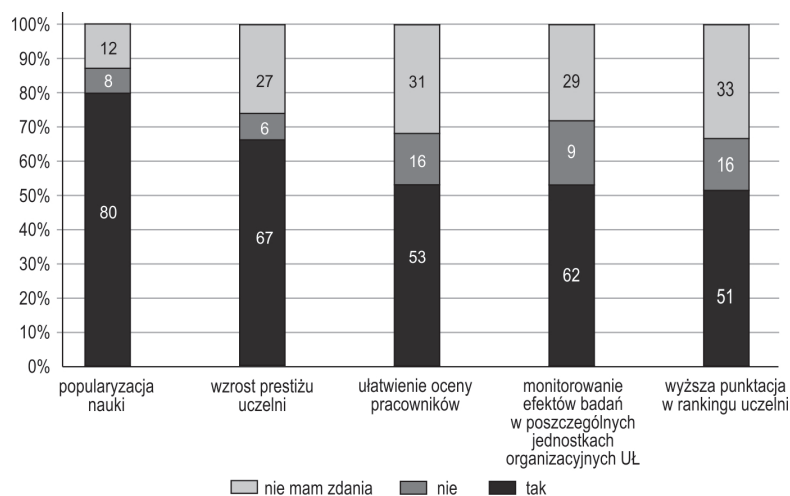
Źródło: Opracowanie własne.

Choć 42% ankietowanych zadeklarowało, że możliwość utraty praw autorskich nie jest czynnikiem zniechęcającym ich do umieszczania prac w Repozytorium, to nadal duża grupa respondentów (38%) przejawiała dużą obawę przed ich utratą. Natomiast prawie połowa wypełniających ankietę (45%) wskazała, że proces deponowania prac nie jest zbyt czasochłonny, jednocześnie uznając brak znajomości oprogramowania, czy uzyskania pliku w odpowiednim formacie za niezbyt uciążliwy.

Respondenci zostali poproszeni również o wskazanie korzyści, jakie może uzyskać uniwersytet z faktu posiadania Repozytorium (rys. 4). Otwarty dostęp do wiedzy, a tym samym popularyzacja nauki jest dla 79% ankietowanych głównym profitem. Według 65% pracowników posiadanie instytucjonalnego repozytorium wpływa na wzrost prestiżu uczelni. 53% respondentów odpowiedziało, że istnienie archiwum dorobku naukowego może ułatwić ocenę pracowników oraz monitorowanie efektów badań w poszczególnych jednostkach organizacyjnych Uniwersytetu Łódzkiego. Jednocześnie 53% osób uznało, że Repozytorium może pozytywnie wpłynąć na miejsce Uniwersytetu Łódzkiego w rankingach uczelni wyższych.

Rysunek 4. Jakie korzyści dla uczelni mogą wynikać z posiadania repozytorium?

Źródło: Opracowanie własne.

Jednym z omówionych wcześniej elementów działań promocyjnych Repozytorium są spotkania bibliotekarzy – redaktorów repozytorium z pracownikami naukowymi uczelni. Kolejne pytania ankiety miały na celu sprawdzenie, ile osób uczestniczyło w prezentacji i jak ją oceniają. Spośród

wszystkich ankietowanych zaledwie 13% brało udział w spotkaniu. 82% z nich zostało zachęconych do archiwizowania dorobku, a 73% otrzymało rzetelną i wyczerpującą informację o Repozytorium. Zaledwie jedna osoba zakwestionowała merytoryczną wartość spotkania.

Ostatnie pytanie było prośbą o zgłoszenie sugestii związanych z tematyką spotkań dotyczących Repozytorium. 48% pracowników zasygnalizowało potrzebę omówienia zasad i technicznych aspektów deponowania dokumentów. 26% ankietowanych zaproponowało rozwinięcie tematu praw autorskich, negocjacji z wydawcami, licencji na jakich dokumenty zamieszczane są w Repozytorium oraz możliwości i korzyści wynikających z nadania numeru DOI. 9% pracowników zasugerowało organizowanie szkoleń wyjaśniających cel istnienia Repozytorium, jego zadania i miejsce w wirtualnym świecie nauki. Zanotowano również prośby o wyjaśnienie zasad korzystania z bazy (8%) oraz korzyści wynikających z przystąpienia do projektu (5%). 27% ankietowanych nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie. Zagadnienia, które zostały zaproponowane przez respondentów, uwzględniono w programie prowadzonych spotkań. W zależności od zainteresowania grupy, prowadzący modyfikują przebieg spotkania, zmieniając treść przekazywanych informacji.

Przedstawione w referacie kompleksowe działania promocyjne Repozytorium prowadzone w Uniwersytecie Łódzkim:

- spotkania z pracownikami naukowymi,
- seminaria na temat idei Open Access,
- badania ankietowe potrzeb użytkowników,

powodują zwiększenie liczby deponowanych prac. Po rocznym okresie funkcjonowania, uniwersyteckie repozytorium udostępnia już ponad 1150 dokumentów. Dzięki temu zostało sklasyfikowane na czwartym miejscu spośród repozytoriów umieszczonych w Agregatorze Centrum Otwartej Nauki [1]. Jednocześnie prowadzone spotkania, seminaria i badania angażują potencjalnych użytkowników w sprawne zarządzanie, rozwój i przyjazną obsługę Repozytorium. Dzięki uwagom i sugestiom użytkowników, administratorzy i redaktorzy projektu mogą na bieżąco wspierać depozytariuszy pomocą techniczną lub wprowadzać zmiany zwiększające funkcjonalność użytkownika bazy. Ponadto funkcjonowanie otwartego archiwum wpływa bezpośrednio na jakość świadczonych usług, szybkość dostosowywania się do zmian, a tym samym przyczynia się do zbudowania przewagi konkurencyjnej nad innymi szkołami wyższymi.

Bibliografia

1. *Aggregator Centrum Otwartej Nauki* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://aggregator.ceon.pl/browseData.action?field=repName>. Stan z dnia 01.04.2013.
2. Brzozowska-Woś M., *Marketing – ujęcie relacyjne*, Politechnika Gdańska, Wydział Zarządzania i Ekonomii, Katedra Marketingu, Gdańsk 2010. ISBN 978-83-62197-36-1.
3. *Repozytorium Uniwersytetu Łódzkiego* [Dokument elektroniczny]. Tryb dostępu: <http://repozytorium.uni.lodz.pl:8080/RepoInfo/infoRUL.html?info>. Stan z dnia 01.04.2013.
4. Rogoziński K., *Nowy marketing usług*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 1998. ISBN 83-87152-32-3.
5. Rychlik M., Karwasińska E., *Polowanie na zasób – czyli strategia pozyskiwania dokumentów do repozytorium AMUR (Adam Mickiewicz University Repository)* [Dokument elektroniczny]. Poznań 2011. Tryb dostępu: <http://hdl.handle.net/10593/1479>. Stan z dnia 01.04.2013.
6. Rychlik M., Karwasińska E., *Projekt powołania repozytorium Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Badanie ankietowe postaw pracowników naukowych*, „Przegląd Biblioteczny” 2008, t. 3, s. 451–466. ISSN 0033-202X.
7. Zespół ICM pod kierownictwem prof. Marka Niezgódki, *Wdrożenie i promocja otwartego dostępu do treści naukowych i edukacyjnych. Praktyki światowe a specyfika polska. Przewidywane koszty, narzędzia, zalety i wady* [Dokument elektroniczny] Warszawa 2011. Tryb dostępu: http://ceon.pl/images/ekspertyza/ekspertyza_oa_icm.pdf. Stan z dnia 01.04.2013.